

BELEVINGSTOCHT
BLINDEN & SLECHTZIENDEN

EXPO in Mu.ZEE
DROMEN VAN PARELMOER
(JAMES ENSOR)

JAMES ENSOR

BUSTE van JAMES ENSOR, 1913
Rik Wouters

INLEIDING

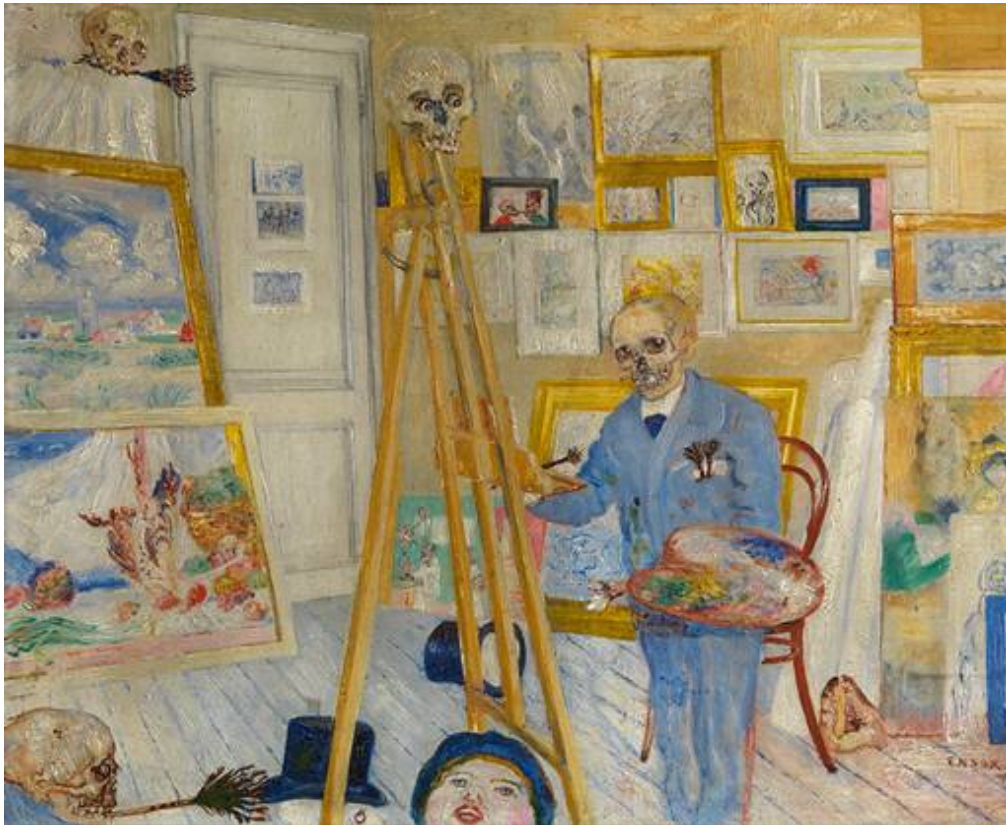
JAMES ENSOR was een kunstenaar. Hij hield van schilderen en van tekenen. Hij speelde ook muziek. James Ensor woonde in Oostende. Hij is 158 jaar geleden geboren. Toen zag Oostende er anders uit. Hij werd 89 jaar. Hij hield van de zee en van haar geuren en kleuren.

VOELEN aan het werk

Voel met verschillende handschoenen aan deze buste van Ensor.

- Wat valt op?
- Voel je zijn snor?
- Merk je de uitpuilende zakken op?
- Hoe is zijn haar?

Geef onze Ensor een deugddoende massage!

HET SCHILDEREND GERAAMTE, 1896

71 cm hoog – 81 cm breed

Olieverf op doek

Zijn naam staat rechts onderaan

Dit schilderij is een zelfportret van Ensor.
Hij heeft zichzelf dus geschilderd.
Hoe kan hij het best tonen dat hij een schilder is?
Zou hij staan of zitten?
Kan je de houding van Ensor aannemen?

BESCHRIJVING

We bevinden ons in een kamer met lichtgele muren en met een houten planken vloer. Het lijkt alsof we zelf midden in de kamer staan.

Ongeveer in het midden van het schilderij is de hoek van de kamer. Met links een witte deur. Zowel de muur met witte deur als de andere muur hangen vol met ingekaderde schilderijen van verschillende formaten. Doeken die niet meer kunnen opgehangen worden staan voor elkaar gestapeld tegen de muren.

Op de vloer slingeren enkele hoge hoeden en een masker rond. Aan de muren hangen twee doodskoppen. Deze kamer is zijn atelier, zijn schilderkamer.

Helemaal vooraan en in het midden van het schilderij staat Ensor. Hij staat rechtop aan een schildersezels. Het lijkt alsof hij schildert. In zijn linkerhand heeft hij een verfpallet vast en in zijn rechterhand een penseel. Hij kijkt naar ons.

We zien Ensor vanaf zijn knieën tot zijn hoofd. Maar zijn hoofd is geen gewoon hoofd. Hij heeft zijn eigen gezicht vervangen door een doodshoofd, dat ons aankijkt. Zo lijkt hij op een schilderend geraamte met een blauw kostuum aan waarop er enkele verfvlekken zitten.

Het schilderij heet daarom ook 'Het schilderend geraamte'.

DE DAKEN VAN OOSTENDE, 1884

206 cm x 149 cm

Olieverf op doek

Zijn naam staat rechts onderaan

MUZIEK IN DE VLAANDERENSTRAAT, 1891

24 x 19 cm

Olieverf op een klein houten paneeltje

De begeleider vertelt:

Vanuit zijn atelier had Ensor zicht op de daken van Oostende en op de Vlaanderenstraat.

Deze werken zijn geschilderd op canvas met olieverf in verschillende lagen.

Het doek zelf kan je niet meer zien of voelen want het is bedekt met verf.

Voel het verschil zelf op de staaltjes 'aquarel op papier' en 'verf op canvas'.

Met zijn penseelstreken probeert hij ook een bepaald gevoel over te brengen.

Een begeleider geeft jullie een impressie van de techniek en van de verschillende penseelstreken van deze werken door ze op je rug of arm te 'schilderen'.

De begeleider laat aan de voelkaarten voelen.

- Voel je iets?

Bv. Penseelstreken in verschillende richtingen?

VOELKAART

Bv. Voel je zowel grote als kleine verfstreken?

VOELKAART

Materiaal:

* Voelkaarten

* Penseel (om op de rug, arm te 'schilderen')

* Paletmes (om op de rug, arm te 'schilderen')

Skeletten twisten om een gehangene, 1891

74 cm x 59 cm
olieverf op paneel

Materiaal:

- * Ipad + JBL muziekbox
- * Lied: 'Danse macabre' van Camille Saint- Saëns.

We luisteren naar 'Danse macabre'.
De begeleider beschrijft het werk.

BESCHRIJVING:

Dit is een witte kamer met 2 deuropeningen.
Eén links en één rechts.
In die deuropeningen staan kwade mensen met maskers.
Maar waarom zijn ze kwaad?

In het midden van de kamer zijn er zijn twee vechtende skeletten. De skeletten dragen kleren. Ze hebben allebei een lange rok aan en een bloes en ook een hoed op.

Het skelet rechts bedreigt het andere skelet met een lange stok alsof hij in de borst wilt steken. Het andere zwaait met een bezem in de lucht. Het zijn twee skeletten die twisten.

Ze vechten om een opgehangen grote pop. Het is een griezelige pop.

Daaronder en tussen de twee vechtende skeletten, ligt een andere skeletachtige pop plat op de grond.

Welke sfeer roept de muziek bij jullie op?
Welke kleuren passen bij de muziek?

EXTRA INFORMATIE

1913

Brons, 97 cm

Deze buste werd gemaakt door kunstenaar Rik Wouters. Hij koesterde een diepe bewondering voor Ensor's schilderijen. Rik en James ontmoetten elkaar verscheidene keren. In 1913, ter gelegenheid van een tentoonstelling van Kunst van Heden in Antwerpen waar ze beiden aan deelnamen, beloofde Ensor te zullen poseren voor een buste. Enige tijd later kwam hij inderdaad naar het atelier van Wouters in Bosvoorde. Ensor was op dat ogenblik 53 jaar, en een gevierd schilder. In 1913 slaagde Rik erin om een indrukwekkend borstbeeld van de fors besnorde kunstenaar te vervaardigen. Dat het hem lukte om Ensor hiervoor thuis in Bosvoorde te ontvangen, mag een klein wonder heten. Ensor heeft de stad van zijn jeugd, Oostende, maar zelden verlaten.

"Herkende de 22 jarige Ensor, inmiddels bekend met zijn portretten van gemaskerde grimassen, in de jonge Wouters een geestverwant?"

De buste die Rik Wouters van Ensor maakte vertoont dezelfde expressionistische stijl.

Ensor toonde zich achteraf zeer tevreden over het resultaat.

Rik Wouters was beeldhouwer voor hij als autodidact begon te schilderen.

Ensor maakte dit schilderij in 1896 met olieverf. Het is ca. 71 cm hoog en 81 cm breed.

Voor dit doek baseert Ensor zich op een foto waarop hijzelf poseert aan de schildersezels op de zolder van zijn ouderlijke woning in Oostende. Het is quasi een kopie van de foto.

De kleuren die gebruikt worden zijn vooral geel, blauw en wit.

Op de foto zit hij op een stoel terwijl hij op het schilderij recht staat. Hij staat in blauw pak te schilderen op een ezel.

Dezelfde blauwe kleur vind je terug op de schilderijen in zijn atelier. De kaders van de schilderijen en de schildersezels zijn in geel weergegeven. Verder zijn er ook veel lichte tinten van wit, beige, en lichtgeel.

Ensor kopieerde op een geprepareerd paneel in potlood een foto waarop hijzelf poseert aan de schildersezels in zijn atelier op de zolder

BELEVINGSTOCHT voor BLINDEN en SLECHTZIENDEN = James Ensor

van de ouderlijke woning in Oostende. Op het infrarood beeld is het portret van de schilderende kunstenaar duidelijk herkenbaar. In de loop van de realisatie overschilderde Ensor zijn aangezicht met een doodshoofd. Dat deed de kunstenaar wel vaker. De reden waarom hij dat in dit specifieke geval deed, dient verder te worden onderzocht.

Tussen 1880 en 1917 woonde de familie Ensor op de hoek van de Vlaanderenstraat en de Van Iseghemlaan in Oostende. Hier heeft Ensor zijn belangrijkste werken gemaakt. Vanuit zijn atelier, dat zich bevond onder het pannendak, maakte hij verschillende schilderijen, tekeningen en prenten van de stad.

Ensor en Oostende

Op een gigantisch doek schilderde James Ensor rond 1880 de daken van Oostende, de stad waar hij woonde. Het is een herkenbaar beeld vanwege de gigantische mistige wolkenlucht. Oostende mag dan de belangrijkste badplaats van Vlaanderen zijn, mooi weer is niet standaard meegeleverd.

In de werken van Ensor zien we zijn geboortestad zonder opsmuk: grijze lucht, woeste zee en eenzame inwoners. De donkere werken die Ensor in zijn vroege periode maakte, tonen weinig blije mensen. Alsof Oostende de mensen afmatte. Toch was dit voor Ensor zelf niet zo. De stad inspireerde hem om hard te werken en steeds nieuwe technieken te proberen.

“De muziek in de Vlaanderenstraat in Oostende, toont hij, opnieuw vanuit vogelperspectief, de feestelijke doortocht van een muziekkorps in de straat. De voorstelling is mogelijk gebaseerd op de jaarlijks terugkerend festiviteiten rond de zogenaamde zeewijding in Oostende.

Vanuit zijn atelier op de vierde en bovenste verdieping van het hoekhuis Iseghemlaan – Vlaanderenstraat heeft Ensor in 1891 de toenmalige Vlaanderenstraat geschilderd op een klein houten paneeltje, “Musique rue de Flandre” (24 x 19 cm).

Het enige dat nog rest uit die tijd is het gebouw met puntgeveltje middenin het huizenblok rechts, het huidige Hotel Georg V.

Eind 19-de eeuw evolueert Oostende van klein vissersplaatsje tot mondaine badplaats. Vanuit zijn mansardevenster ziet Ensor de mensenmenigte steeds massaler door de smalle Vlaanderenstraat op zich af stromen, richting zee. Het dan moderne en veelvuldig besproken fenomeen massa (proletariaat, socialisme) in bijna tastbare gedaante. Is dat de reden dat hij vanaf midden jaren 80 door de massa gefascineerd lijkt?

Ensor bekijkt het fenomeen duidelijk met gemengde gevoelens, ontzag, solidariteit en angst, afwijzing. Zie de ‘Intocht van Christus te Brussel’.

Ook in het werkje van 1891 komt de fascinatie voor de massa naar boven. Hier lijkt Ensor meer oog te hebben voor de vrolijke kant. Hij

BELEVINGSTOCHT voor BLINDEN en SLECHTZIENDEN = James Ensor

	<p>schildert zo te zien een optocht van een militaire muziekkapel met allemaal eendere koppen en kepies. We zien de Belgische vlag. Misschien was het wel 21 juli, de nationale feestdag. Ensor schetst verder een vrij accuraat beeld van de bebouwing in de Vlaanderenstraat, met duidelijke contouren en heldere frisse kleuren. Het ritme van de militaire muziek lijkt van huis tot huis te weerkaatsen. De zwarte belijning van gevels en rode daken versterken het staccato van de marsmuziek.</p> <p>Er is iets merkwaardigs met de verhoudingen. Het lijkt erop alsof hij de optocht er later in geschilderd heeft, daar- bij zijn verbeelding volgend. Je ziet rijen met 12 tot 16 muzikanten. En dan nog dichte rijen met bezoekers. Dan zou de Vlaanderenstraat wel erg breed zijn. En als je nog aandachtiger kijkt zie je dat de hoofden van de militairen en bezoekers niet of nauwelijks boven de kinderkopjes van de straat uitkomen. Zou Ensor ironisch bedoeld én sterk benadrukt hebben: de massa maakt iedereen gelijk, een amorfe stroom van soldatenkoppen, mensenkoppen, kinderkoppen, kasseien allemaal gelijk?</p> <p>Unieke opname van Ensor</p> <hr/> <p>In 2003 werd in de radioarchieven van de VRT een unieke klankopname ontdekt. Daarop wordt Ensor, naast andere bekende West-Vlamingen, geïnterviewd in 1936 naar aanleiding van de 'Dag van de Zee'. Ensor spreekt in het interview vlekkeloos Oostends. Oostende was meer dan zijn woonplaats, het was zijn muze. Hij noemde haar „Ostende, lief blommetje van kleur, 'emel van de zè”.</p>
--	--

	<p>Het skeletmotief komt ook vaak voor in de 19de eeuwse literatuur en beeldende kunst. <i>“Auteurs en kunstenaars vinden inspiratie in het occulte. In hun werk gaat de realiteit de strijd aan met de droom, het lichaam met de ziel, de rede met de gekheid. De personages worden gedreven door de angst voor de dood. In het werk van James Ensor is het concept van de ‘vanitas’, de vergankelijkheid van het aardse bestaan, dikwijls verweven. Hij herwerkte zelfs verschillende schilderijen om ze een ‘vanitas’-concept te geven. Hij combineerde vlot het macabare (de skeletten) en het groteske (de maskers).”</i> Xavier Tricot</p> <p>Vanitas ('nutteloosheid' of 'waardeloosheid') is een thema in de kunst. Het gaat om een symbolisch kunstwerk dat de vergankelijkheid van het leven, de zinloosheid van plezier en de zekerheid van de dood toont.</p>
---	---

mu-zee-um vzw
Romestraat 11a
8400 Oostende

Tools
And
New Approaches for people with
Disabilities
Exploring a
Museum

